

процеси, взаємодію з зовнішнім середовищем та функціональну спрямованість (виробничу функцію підприємства).

Практичне використання даних пропозицій до формування стратегії управління підприємством, дозволить створити компанію, яка здатна забезпечити ефективний розвиток та досягти поставленої стратегічної мети – збільшення своєї ринкової вартості.

А.М. ЛАРКА, асистент, НТУ“ХПІ”, м. Харків

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПОГЛЯДІВ ВЧЕНИХ НА ПОНЯТТЯ «ВИТРАТИ»

Категорія «витрати» є однією з ключових в економічній науці. Без аналізу витрат не можлива жодна підприємницька діяльність, бо вона має базуватись на економічних розрахунках щодо доцільності використання ресурсів у співвідношенні з отриманими результатами. Ефективне управління витратами неможливе без розуміння сутності цього поняття. Дослідження цієї категорії здійснюється безперервно багатьма вченими розпочинаючи з античних часів та продовжується по теперішній час. Проте, як не існувало єдиного підходу до цього поняття в продовж всього економічного розвитку суспільства, так і досі не існує.

Серед зарубіжних економістів значний внесок у дослідження та розвиток вчень про витрати зробили: А. Сміт, Д. Рікардо, Е. Чемберлен, Р. Коуз, Е. Шмаленбах, К. Макконнел та ін. Вдосконаленням теорії витрат займались також і радянські вчені, зокрема А. Якобі, А. Бірман, А. Абітуров та ін. Серед вітчизняних вчених розкриттю економічної суті витрат приділяють значну увагу такі науковці як О. Олійник, Ю. Цал-Цалко, В. Сопко, Ф. Бутинець. Про актуальність та важливість цього питання в економічній науці також свідчить велика кількість наукових статей, публікацій та дисертаційних досліджень сьогодення.

Розвиток вчень про витрати має витоки ще з античних часів. Найбільш вагомий внесок серед дослідників економічних категорій та процесів належить Аристотелю. Оптимальним способом досягнення багатства в часи античності вважалося

зафарблення нових територій і рабів з подальшою раціональною організацією їх праці, тобто постає питання про зменшення витрат предметів праці шляхом раціонального їх використання [1, с. 382].

Перші спроби впорядкувати знання про економічну діяльність та роль витрат зроблено наприкінці XVI століття меркантилістами. Здебільшого витрати розглядались у тісному взаємозв'язку із розміром заробітної плати, тому більшість меркантилістів були прихильниками низької заробітної плати.

Школа класичної політичної економії започаткувала теорію трудової вартості, яка здобула подальшого розвитку у працях А.Сміта, який сформулював три концепції, відповідно до яких вартість визначається, як витрачена на виробництво товару праця% що купується, тобто кількість чужої праці, яку товаровиробник може отримати в обмін на власну працю% сума доходів [2, с. 153].

Значний вплив на розвиток економічної думки мала розроблена К. Марксом теорія додаткової вартості. Аналізуючи сутність вартості товару, її зв'язок з його ціною вчений виокремив два види витрат: затрати на постійний капітал, куди він відносив витрати на засоби виробництва (засоби праці та предмети праці) та затрати на змінний капітал, які кількісно відповідають витратам на заробітну плату [3, с. 393].

Австрійський теоретик Ф. Візер розробив суб'єктивну теорію витрат альтернативних можливостей, згідно якої дійсні витрати виробництва даного товару рівні найвищій корисності тих благ, які суспільство могло б отримати, якби по-іншому використало зазначені виробничі ресурси. Візер розглядає витрати як своєрідну корисність. Згідно закону Візера – вартість витрат є похідною від вартості продукту [4, с. 244].

Представники теорії граничної вартості (Л. Вальрас, К. Менгур, В. Парето) наголошували на тому, що вартість визначається ступенем корисності результату, а цінність речі залежить від величини граничної користі, що отримує споживач.

Англійський вчений А. Пігу вперше здійснив розмежування суспільних та приватних витрат та ввів поняття «зовнішній ефект», під яким розумів результати будь-якої діяльності, що стосується третіх осіб та обґрунтував необхідність втручання держави в економічну діяльність для зменшення «негативних

ефектив» та стимулювання діяльності, в результаті якої виникають «позитивні ефекти».

Критично оцінював погляди А Пігу, щодо необхідності втручання держави в економічні процеси, та вбачав необхідність у розширенні схеми мікроекономічного аналізу позитивними трансакційними витратами, які трактував як витрати користування ринковими механізмами.

Англійський вчений Чемберлен вперше зазначив, що витрати підприємства не закінчуються витратами на виробництво товару, та обґрунтував необхідність виділення витрат на збут.

Новий погляд на економічні процеси започаткував британський науковець Д. Кейнс. Він запропонував досліджувати економіку в цілому за допомогою зведених економічних величин, зосередивши увагу на сукупному попиті. Витрати виробництва на одиницю продукції визначають як співвідношення загальних витрат на використані фактори виробництва до обсягу продукції [5, с. 263].

Вагомий внесок у дослідження витрат виробництва зробив німецький вчений Е. Шмаленбах. Йому належить поділ витрат на постійні та змінні.

Вчений К.Р. Макконнелл розглядав економічні витрати з позиції окремого підприємства, а саме, економічні витрати – це виплати, які фірма повинна зробити, або ті доходи, які фірма повинна забезпечити постачальнику ресурсів для того, щоб відволікти ці ресурси від використання в альтернативних виробництвах [6, с. 162].

Лаконічне і неординарне визначення витрат подав Д. Мідлтон. На його думку витрати – це те, що потрібно віддати, щоб одержати бажане. [7, с. 177].

Ч. Хорнгер і ДЖ. Фостер витратами вважають спожиті ресурси або гроші, які необхідно заплатити за товар і послуги [8, с. 21].

Сучасна економічна теорія, представниками якої є Л. Брю, Едвін Дж. Долан і Дейвід Е. Лінсей, значно поглибила і конкретизувала аналіз витрат виробництва. При з'ясуванні сутності витрат виробництва вони виходять з обмеженості ресурсів і можливості їх альтернативного використання. Під витратами виробництва розуміють економічні витрати, які включають усі платежі власникам ресурсів [2, с. 154].

Розгляд поглядів вчених різних історичних періодів дає змогу дійти висновку, що понятті «витрати» є одним із фундаментальних в економічній науці. Його сутність та зміст постійно уточнюється та доповнюється.

Аналіз історичного розвитку витрат є невід'ємною ланкою в дослідженні даної тематики та дозволяє використовувати надбання минулих поколінь для повного розуміння поняття «витрат» як економічної категорії та дає змогу ефективного управління ними.

Отже, розглянувши існуючі підходи до визначення витрат у різні часові періоди можна зробити висновок, що витрати – це матеріали, трудові, фінансові та інші види ресурсів, виражені в грошовій формі, що необхідні для здійснення господарської діяльності протягом певного періоду.

Список літератури: 1. Трухан О.Л. Розвиток теорії витрат: еволюція і сучасні тенденції /О.Л. Трухан // Вісник ЖДТУ. – 2003. – № 4. – С. 380-388. 2. Сорока С. Сутність витрат: історичний аспект/ С. Сорока// Економічний аналіз. – 2010. - №6 – С.152-154. 3. Островерх О. Еволюція поняття витрат в економічній науці / О. Островерх//Вісник Львівського університету ім. І. Франка: [зб. наук. пр. / редкол.: С. М. Панчишин (голов. ред.) та ін.]. - 2008. - Вип. 40 - С. 393-397. 4. Шмален Г. Основы и проблемы экономики предприятия: [пер. с нем. А.Г. Портнева] / Шмален Г. – М.: 1996. – 512 с. 5. Панчишин Степан. Макроекономіка: Навч. Посібник. – К.: Либідь, - 20011. – 616 с. 6. Скрипник С.І. Сутність витрат як економічної категорії/М.І. Скрипник//Вісник ЖДТУ: економічні науки. – 2009. - №4. – С. 159-166. 7. Мідлтон Д., Бухгалтерський облік і прийняття управлінських рішень [Текст]/ Д. Мідлтон. – М.: Аудит. – 1997. - 401 с. 8. Хорнгер Ч.Г. Бухгалтерский учет: управленческий аспект [Текст] /Ч.Г. Хорнгер, Фостер Дж. – М.: Финансы и статистика. – 1995. – 415 с.